

મૂલ્ય આધારિત ભારતીય શિક્ષણ પ્રણાલી BHARTIYA KNOWLEDGE SYSTEM [BKS]

Semester : 2
Shukla Neha

અભ્યાસક્રમ

એકમ 1

1. બ્લ્યૂ શિયાળની વાર્તા
2. બ્રાહ્મણ અને ત્રણ ઠગ
3. સત્યની શોધમાં લાગેલો સત્યકામ
4. શ્વેતકેતુ
5. પિતાવિહોણો નાનો રાજકુમાર
6. સ્નાન કરવાનું ગંદું પાણી

એકમ 2

1. યમ અને નિયમો
2. 10 સુભાષિતોની સમજૂતી

ગળીથી રંગાયેલું ભૂંડું શિયાળ (The Story of Blue Jackal)

ચંડરવ નામનું એક ભૂખ્યું શિયાળ એક નગરમાં
ખોરાકની શોધમાં પહોંચી જતા, નગરના ફૂતરાઓ
તેની સામે ભસવા અને હુમલો કરી, બચકાં ભરવા
લાગ્યાં; એટલે તે જીવ બચાવવા નજીકમાં આવેલા
ઘોબીના ઘરમાં દોડતું જઈને, પ્રવેશી ગયું ! અને, જીવ
બચાવવાની લ્હાયમાં, તે ઘરમાં પડેલ વાદળી રંગના
પ્રવાહી એટલે કે ગળીથી ભરેલા નાના પીપમાં ફૂદી
પડ્યું ! અને આખું તેનું શરીર વાદળી / ભૂરા રંગનું
(Blue Colour) થઈ ગયું !

માની વાત એ હતી કે, તે જ્યારે ગળીના પીપમાંથી ફૂટીને બહાર નીકળ્યું, ત્યારે તે વાદળી (Blue) રંગથી બદલાઈ ચૂક્યું હતું; આથી ન માત્ર નગરના ફૂતરાઓ પરંતુ જંગલના રસવે ભયાનક હિંસક પ્રાણીઓ પણ ભયથી ડરીને, તેનાથી દૂર ભાગવા લાગ્યા. આથી જંગલમાં જઈ, બધાં વન્ય પ્રાણીઓની સભા ભરીને સૌને કહ્યું, “હે પ્રાણીમિત્રો ! સ્વયં બ્રહ્માએ મારું રાજન કર્યું છે અને સર્વે પ્રાણીઓના રાજા તરીકે - ત્રણે લોકનાં પશુઓના કકુદ્રુમ રાજા તરીકે મારો રાજ્યાભિષેક કર્યો છે; માટે તમારે સૌએ મારી આજ્ઞાનું પાલન કરવું.” આથી બધાં જ વન્યપ્રાણીઓ તેની પાસે આવીને સેવકની જેમ ઊભા રહી ગયા. નવા રાજાએ વનરાજ સિંહને અમાત્યની, વાઘને શય્યાપાલની,

વરુને દ્વારપાલની અને દીપડાને-તાંબુલ (મુખવાસ) લાવીને રાજાને ધરવાની- પદવી આપી; પરંતુ એક પણ જાતભાઈ શિયાળોને કોઈપણ પદવી ન આપી, ઊલટું તેમને બધાને પોતાના રાજ્યમાંથી વીણીવીણીને કાઢી મૂક્યાં ! જે પ્રાણીઓ શિકાર કરીને લાવતા હતા, તેને આ ગળીથી રંગાયેલ શિયાળ-રાજા સૌને વહેંચી આપતો હતો.

એકવાર એવું બન્યું કે, 'દૂરદૂરથી કેટલાંક શિયાળોને મોટેમોટેથી બૂમો પાડતા અવાજો સાંભળતાં જ પેલો કક્રુમ રાજા (વાદળી શિયાળ) પણ રોમાંચિત થઈ, ખૂબ ઊંચા અવાજે રડવા લાગ્યો; એટલે સિંહ, વાઘ, દીપડો, વરુ, વગેરેને ખબર પડી ગઈ કે, 'આ તો બની બેઠેલો નકલી રાજા છે; એણે આપણને સૌને છેતર્યા છે; વાસ્તવમાં તે તો શિયાળ જ છે ! માટે તેના પર સૌ તૂટી પડો ! બોલતાં જ સિંહ વગેરેએ તેના પર હુમલો કરી, નકલી રાજાનો અંત આણી જ દીધો !

બોધ: "જે પોતાના (અંતરંગ) માણસોને વહીવટીતંત્ર અને લશ્કરીતંત્રમાંથી . બહાર ફેંકી દે છે; અને બહારના માણસોને અંતરંગ બનાવે છે; તેની સ્થિતિ કકુદ્રુમ રાજાના જેવી જ થાય છે."

સત્ય કદાપિ છુપાયેલું રહેતું જ નથી.
(તે વહેલા-મોડા બહાર પડે જ છે. The Truth Cannot hide behind the mask.)

તમે થોડાક માણસોને લાંબા સમય સુધી મૂર્ખ બનાવી શકો; તમે ઘણા માણસોને થોડોક સમય સુધી મૂર્ખ બનાવી શકો; પરંતુ તમે બધા માણસોને બધો સમય (લાંબા સમય) સુધી મૂર્ખ નહિ જ બનાવી શકો.
You can befool some people for long time; you can befool many people for some time; but you cannot be fool all people for all time !

બ્રાહ્મણ અને ત્રણ ઠગ (વાર્તા)

એક ગરીબ બ્રાહ્મણ હતો. તે યજમાનવૃત્તિ કરી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતો. પરંતુ તેનું કુટુંબ મોટું હતું. માતા-પિતા, ચાર બહેનો, પત્ની અને પોતાનાં ત્રણ બાળકો. એટલે એ ગમે તેટલી મહેનત કરતો છતાં તે પોતાનાં કુટુંબને પેટપુરતું ખવડાવી શકતો નહિ. પોતાની દરિદ્રતાથી તે ખૂબ કંટાળી ગયો હતો. તેનાં બાળકોને ચાંગળું દૂધ પણ જોવા ન મળતું. આથી તેની પત્ની બહુ કંકાસ કરતી.

એક દિવસ એ બાજુના ગામના જમીનદાર પાસે ગયો અને પોતાની મુશ્કેલી રજૂ કરી. જમીનદાર થોડો કંજૂસ હતો. એટલે એણે બ્રાહ્મણને ગાય ન આપી. પણ એક તંદુરસ્ત બકરી આપી. બ્રાહ્મણ તો રાજી રાજી થઈ ગયો.

બકરી તો બકરી. મારાં બાળકોને દૂધ પીવા
તો મળશે. તે જમીનદારને આશીર્વાદ આપી,
બકરી લઈને પોતાને ગામ આવવા નીકળ્યો.
ચાલતાં ચાલતાં તેણે વિચાર્યું, આ તો
જમીનદારની બકરી છે. કેટલી સુખમાં રહેતી
હશે. માટે મારે એને આટલી બધી ચલાવવી
ન જોઈએ એટલે એ એને ઊંચકીને ચાલવા
લાગ્યો. પરંતુ બકરીને કંઈ બંધન ગમે ખરું !
તે તો કુદાફૂદ કરવા લાગી. એટલે બ્રાહ્મણે
તેના આગળના બે પગ પાછળના બે પગ
જોડીને એક વેલીથી બાંધી દીધા. પછી
બકરીને ખભા પર નાખીને ચાલી નીકળ્યો.

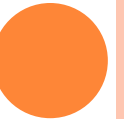

હવે ત્રણ ઠગ એક વૃક્ષ નીચે આરામ કરતા હતા.
એમણે આ બ્રાહ્મણને બકરીને લઈ જતો જોયો.
આથી તે ત્રણેની દાનત બગડી.

એકે કહ્યું, 'કેવી હષ્ટપુષ્ટ બકરી છે! આપણે ઘણા
દિવસથી ભરપેટ ખાધું નથી. જો આ બકરી
આપણે ઠગી લઈએ તો આજે સાંજે આપણે
ભરપેટ શાનદાર ભોજન લઈ શકીએ.'

બીજા બે ઠગ પણ પહેલા ઠગની વાતમાં સંમત
થઈ ગયા. "બ્રાહ્મણ સીધી રીતે તો બકરી આપે
નહિ. ઝૂંટવવા જાય તો બ્રાહ્મણ બૂમાબૂમ કરે
અને આજુબાજુમાં ખેતરમાં કામ કરતા ખેડૂતો એ
બૂમાબૂમ સાંભળે તો ઠગોએ ભાગી જવું પડે.

એટલે યુક્તિથી બકરી પડાવી લેવાનો વિચાર
કર્યો.

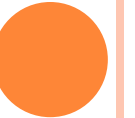

એકે કહ્યું, 'કેવી હષ્ટપુષ્ટ બકરી છે! આપણે ઘણા દિવસથી ભરપેટ ખાધું નથી. જો આ બકરી આપણે ઠગી લઈએ તો આજે સાંજે આપણે ભરપેટ શાનદાર ભોજન લઈ શકીએ.' બીજા બે ઠગ પણ પહેલા ઠગની વાતમાં સંમત થઈ ગયા.

"બ્રાહ્મણ સીધી રીતે તો બકરી આપે નહિ. ઝૂંટવવા જાય તો બ્રાહ્મણ બૂમાબૂમ કરે અને આજુબાજુમાં ખેતરમાં કામ કરતા ખેડૂતો એ બૂમાબૂમ સાંભળે તો ઠગોએ ભાગી જવું પડે. એટલે યુક્તિથી બકરી પડાવી લેવાનો વિચાર કર્યો.

ત્રણેમાં એક ઠગ ઘણો જ હોશિયાર હતો. તેણે એક યુક્તિ વિચારી અને બન્નેને કહી. બંને ખુશ થઈ ગયા અને આમ ત્રણે ઠગ બ્રાહ્મણની બકરી પડાવી લેવા તૈયાર થયા

બીજા રસ્તે થઈને ત્રણે બ્રાહ્મણની આગળ
નીકળી ગયા. પછી તેમાંનો એક ઠગ બ્રાહ્મણની
સામે આવ્યો. બ્રાહ્મણ નજીક આવતાં જ એ ઠગ
બોલ્યો : 'રામ રામ ! ભૂદેવ ! આ ફૂતરું ક્યાં લઈ
ચાલ્યા ? માંદું છે કે શું ?'

'ફૂતરું ! તારી આંખનું ઠેકાણું છે કે નહિ? આ તો
બકરી છે, સમજ્યો?' બ્રાહ્મણ કહ્યું.

'ભૂદેવ ! મને તો ફૂતરું જ દેખાય છે. તમે
બ્રાહ્મણનો અવતાર ને આ ફૂતરું ઊંચકો છો તે
કેવા ભૂંડા લાગો છો? પછી તો જેવી તમારી
મરજી !' કહીને એ ચાલ્યો ગયો.

બ્રાહ્મણ આગળ ચાલ્યો. એટલે બીજો ઠગ સામે મળ્યો. તે વેપારી જેવો લાગતો. બ્રાહ્મણને જોતાં તે ચમકીને અટકી ગયો : 'અરે અરે મહારાજ ! આ ફૂતરાને ઊંચકીને ક્યાં ચાલ્યા ? તમારાથી ફૂતરાને અડાય ? ભાંગબાંગ તો નથી પીધીને ?'

તમે ભાંગ જ પીપી છે. નહિ તો ફૂતરું તે વળી બકરી બને ખરું !

બ્રાહ્મણ અકળાયો. 'ભાઈસા 'બ! આ તો બકરી છે બકરી. ફૂતરું નથી, સમજ્યા !'

ઠગ હસી પડ્યો. 'તમે ભાંગ જ પીપી છે. હવે ચોક્કસ થઈ ગયું. નહિ તો ફૂતરું તે વળી બકરી બને ખરી ! હવે તો તમે મારી વાત નહિ માનવાના અને આ ફૂતરાને નીચે નહિ જ ઉતારવાના .' હસતો હસતો એ ઠગ પણ ચાલ્યો ગયો.

બ્રાહ્મણે વિચાર્યું, એક માણસ ફૂતરું કહે તો એમ થાય કે મશ્કરી કરતો હશે પણ બીજો માણસ પણ એવું જ કહે એટલે ફૂતરું તો નહિ હોય ! તેણે ખભેથી બકરીને નીચે ઉતારીને જોયું તો બકરી જ હતી. બ્રાહ્મણને શાંતિ વળી. તે ફરી બકરીને ખભે નાખી ચાલવા લાગ્યો.

થોડો આગળ ગયો ત્યાં ત્રીજો ઠગ આવ્યો. બ્રાહ્મણને જોતાં જ તે મોટેથી ખડખડાટ હસી પડ્યો, 'એ બ્રાહ્મણ ! અફીણ ઘોળીને આવી રહ્યો છે કે શું ? કે પછી ગાંજાની ચલમ ફૂંકીને આવ્યો છે? આ ફૂતરાને ખભે ઊંચકીને ક્યાં ચાલ્યો ? ભૂંડો લાગે છે ! નીચે ઉતાર નીચે. લોકમાં લાજ જાશે તારી.'

હવે બ્રાહ્મણ ગભરાયો. એને થયું કે ચોક્કસ આ બકરી નથી પણ ફૂતરું જ (ચરિતર) લાગે છે. એણે તો બકરીને પકડીને નીચે મૂકી અને મુઠ્ઠી વાળીને ગામ ભણી નાહો. ત્રીજા ઠગને જવાબ આપવાયે ન રહ્યો.

બ્રાહ્મણ દેખાતો બંધ થયો, એટલે બીજા બે ઠગ પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. ત્રણે ઠગોએ બકરીને ઊંચકી અને હસતાં હસતાં બકરીને લઈ ચાલી નીકળ્યા.

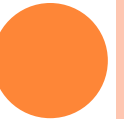
બોધ :

'હે રાજકુમારો ! ઠગોથી ચેતીને રહેવું. તે લોકોની વાતનો કદી ભરોસો (વિશ્વાસ) કરવો નહિ. જે વાત પોતાને સાચી લાગે તેનો જ અમલ કરવો.'

સત્યકામ સત્યનો શોધક

એકવાર સંત હરિદ્રુમત ગૌતમના આશ્રમમાં એક યુવાન ઓકરો મળવા આવ્યો અને જણાવ્યું, “ગુરુદેવ ! હું આપના સાનિધ્યમાં, આ આશ્રમમાં એક બ્રહ્મચારી વિદ્યાર્થી તરીકે રહેવા અને અભ્યાસ કરી, જ્ઞાન પામવા ઈચ્છુ છું; તો હૈ ગુરુદેવ, મને આપ આપના એક શિષ્ય તરીકે સ્વીકારો.” ગુરુદેવે પૂછ્યું, “અરે, બાળક ! તું કયા ગોત્રનો છે?” તો યુવાન ઓકરાએ પ્રત્યુત્તર પાઠવ્યો, “ગુરુદેવ! હું કયા ગોત્રનો છું, તે જાણતો નથી અને એ અંગે મેં મારી માતૃશ્રીને પૂછેલું તો, તેમણે પણ આ અંગે મને કહેલું કે, મને પણ તારા ગોત્રની ખબર નથી; મેં ઘણા લોકોની સેવા કરી છે; અને તે સમયમાં તું મને પ્રાપ્ત થયો છે, તેથી મને તારા વંશવેદોની કોઈ જ ખબર નથી. આમ છતાં એટલું કહી શકું કે, હું નામથી જબાલા છું અને તું સત્યકામ છે.” આથી “હે ગુરુદેવ! હું તો માતાના નામથી જ - ‘જમાલાનો સત્યકામ’ એ નામથી ઓળખાઉં છું.”

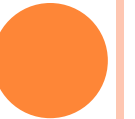

આ સાંભળીને, ઋષિ હરિદ્રુમત ગૌતમ હસી પડ્યા અને કહ્યું, “જે બ્રાહ્મણ ન હોય ને, તે જ વ્યક્તિ આમ નીડરપણે બોલી શકે. કાંઈ વાંધે નહિ. આથી તે પ્રિય પુત્ર! તું જંગલમાં જઈ, અગ્નિ માટેનાં સમિય (પવિત્ર લાકડાં) લઈ આવ. ત્યાં સુધીમાં હું તને 'બ્રહ્મચારીનુ' થવા માટે - વિદ્યાનો પ્રથમવાર પ્રાથમિક પરિચય આપવાની તૈયારી કરી રાખીશ; કેમકે સત્યના માર્ગેથી હજુ તું વિચલિત થયો નથી.”

થોડાક દિવસો પછી, ઋષિ હરિદ્રુમતે સત્યકામને બોલાવીને કહ્યું, “વત્સ! આ અત્યંત દુર્બળ અને નબળી 400 ગાયો મેં જુદી અલગ તારવી છે; તેને તું જંગલમાં લીલું ઘાસ ચરાવવા લઈ જા.”

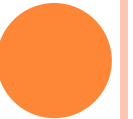
સત્યકામે ગુરુજીને વંદન કર્યા અને કહ્યું, “જ્યાં સુધી આ તમે આપેલી ગાયો એક હજારની સંખ્યામાં વધશે નહિ, ત્યાં સુધી હું આશ્રમમાં પાછો ફરીશ નહિ.”

ત્યારબાદ , સત્યકામ જંગલ તરફ ગયો અને ગાયોની દેખરેખ રાખવા લગ્યો. આમને આમ વર્ષો પસાર થઈ ગયા; અને ગાયોની 400 સંખ્યા વધીને એક હજારની પણ થઈ ગઈ.

એક દિવસે સંધ્યાટાણે એક સાંઢ આવ્યો અને તેણે સત્યકામને કહ્યું, “પ્રિય બાળક ! હવે આપણે એક હજારની સંખ્યા પર પહોંચી ગયું છીએ; આથી ચાલો હવે ગુરુના આશ્રમ તરફ જઈએ.”

વળી એ સાંઢે સત્યકામને કહ્યું, “બ્રાહ્મણ અથવા ભૂદેવે આપેલું 1/4 ભાગનું શિક્ષણ તને આપું છું. તે (સર્વશક્તિમાન) 'પ્રકાશવાન' અથવા તેજસ્વી (દેદીપ્યમાન) છે. જે આ તેજસ્વી પ્રકાશની સાધના કરે છે, તે આખા વિશ્વમાં અત્યંત તેજસ્વી બની જાય છે.” આમ કહી, એ સાંઢે સત્યકામને 'અગ્નિદેવ' વિશે વધુ શીખવવાનું વચન આપ્યું. આ સાંભળીને, સત્યકામ સાર્યટાણે ગુરુના આશ્રમ તરફ આગળ ધપ્યો.

સાંજે અંધકારના ઓળા પથરાતાં, સત્યકામે મીણબત્તી સળગાવી તેમજ થોડાંક લાકડાં ભેગાં કરી અગ્નિ પ્રગટાવ્યો. બધી જ ગાયોના ઘણને એકત્રિત કરી, આગના તાપણાથી થોડે દૂર બેસાડી દીધી અને પોતે પણ એ તાપણાની નજીક પૂર્વ તરફ મુખ રાખી બેસી ગયો. શિયાળાની સાંજ/રાત્રિની કડકડતી ઠંડીમાં તેણે થોડીક રાહત પણ થઈ !

એટલામાં અગ્નિએ પ્રગટ થઈ, સત્યકામને કહ્યું, “હું તને બ્રાહ્મણ ધર્મનો બીજો 1/4 ભાગ શીખવીશ; અને તે છે 'અનંતવાન' એટલે કે આ પૃથ્વી પર અંત વગરની સ્થિતિ (અમરત્વ) છે

એ પછી, થાક ઊતરી જતાં, સત્યકામ એક હજાર ગાયોના ઘણને દોરીને ગુરુના આશ્રમભણી જતો હતો, ત્યાં રસ્તામાં તેને એક હંસ ઊડતો ઊડતો ત્યાં આવી મળ્યો. હંસે કહ્યું, “સત્યકામ, બ્રાહ્મણધર્મનો 1/4 ભાગ હું તને શીખવીશ; અને તે છે 'જ્યોતિષમાન' એટલે કે તેજસ્વી જે વ્યક્તિ આ તેજસ્વી પ્રકાશનું ધ્યાન ધરે છે; તે સમગ્ર વિશ્વમાં ખૂબ જ ઓજસ્વી બની જાય છે.

એ પછી, બ્રાહ્મણ ધર્મનો 1/4 છેલ્લો ભાગ એક પાણી કાંઠાનું પંખી સત્યકામને શીખવવા આવી ચડ્યું. તેણે સત્યકામને કહ્યું, “હું તને બ્રાહ્મણ ધર્મનો ચોથો અને છેલ્લો પાઠ શીખવું છું; અને તે છે 'આયતનવાન'; જેનો અર્થ થાય છે 'સૌને સહાયક (મદદકર્તા)'. જે વ્યક્તિ આ આયતનવાનનું જે ધ્યાન પરશે, તે વિશ્વમાં “સૌને મદદકર્તા” બની જશે.

ગુરુના આશ્રમ પાછા ફરવું :

જ્યારે સત્યકામ ગુરુના આશ્રમે 1,000 ગાયો સાથે પાછો ફરી રહ્યો હતો; ત્યાં સુધીમાં તો તે બ્રાહ્મણ ધર્મના સથળા પાઠો શીખી લીધા હતા.

1. સાંઠે આપેલું જ્ઞાન (1/4 ભાગનું) -પ્રકાશવાન Radiant
2. અગ્નિએ આપેલું જ્ઞાન (1/4 ભાગનું) -અનંતવાન Endless
3. હંસે આપેલું જ્ઞાન (1/4 ભાગનું) -જ્યોતિષમાન -Effulgent
4. પાણીકાંઠાના પંખીએ આપેલું જ્ઞાન (1/4 ભાગનું)-આયાતવાન All

Supporting

જ્યારે સત્યકામ ગુરુના આશ્રમમાં એક હજાર ગાયો સાથે પ્રવેશ કર્યો, ત્યારે સર્વપ્રથમ ગુરુના ચરણોમાં નમી જઈ, વંદન કરી, નમ્ર ભાવે જણાવ્યું, 'ગુરુદેવ ! આપેલ વચન પ્રમાણે હું મારી સાથે એક હજાર ગાયોનું વિશાળ થણ લઈને પાછો ફર્યો છું. ગુરુદેવ તો તેને નિહાળી જ રહ્યા; એકીટશે બસ જોઈ જ રહ્યા. તેમણે સત્યકામને કહ્યું, “પ્રિય પુત્ર ! તારી મુખમુદ્રા કોઈક અનોખા જ્ઞાનના તેજથી ચમકે છે. તને આ જ્ઞાન કોણે આપ્યું ?”

સત્યકામે, રસ્તામાં મળેલા સાંઢ, અગ્નિ, હંસ અને પાણી કાંઠાના પંખીની વિસ્તારથી વાત કરી; તેમજ તેમણે અનુક્રમે મને 'પ્રકાશવાન", "અનંતવાન', 'જજ્યોતિવાન' અને આવતવાન'ની બાબતો શીખવી હતી, તેની પણ વાત કરી; અને એ રીતે 'બ્રાહ્મકાત્વ' પામવાના ચારેચાર આદર્શો (સિદ્ધાંતો)નું જ્ઞાન મને સંપાદન થયું છે; માટે, "હવે ગુરુજી, તમે મને એ ચારે સિદ્ધાંતોનું અર્થઘટન કરીને, સવિસ્તર દષ્ટાંતો સાથે સમજાવો; કેમકે ગુરુ પાસેથી પ્રત્યક્ષપણે પ્રાપ્ત થયેલું જ્ઞાન જ પૂર્ણ હોય છે."

ત્યારબાદ, આશ્રમમાં નિવાસ કરેલા સત્યકામને ગુરુ હરિદ્રુમત ગૌતમે (Haridrumala Gautarma) એ ચારે સિદ્ધાંતોની અર્થસહિત સવિસ્તર સમજ (જ્ઞાન) આપ્યું; અને સત્યકામે એ જ્ઞાન હસ્તગત પણ કર્યું. આમ, સત્યકામે તેના જીવનમાં 'બ્રાહ્મણથમ'નું પૂરેપૂરું જ્ઞાન ગુરુ પાસેથી પ્રાપ્ત કર્યું; એટલું જ નહિ; પરંતુ તે પોતે પણ એક મહાન અધ્યાપક (આચાર્ય) બન્યો.

